

УДК 726.7:727.4

канд. арх. Жовква О.І.,
Департамент містобудування та архітектури КМДА

ПРОТЕСТАНТИЗМ ТА ПРОТЕСТАНТСЬКІ ДУХОВНІ НАВЧАЛЬНІ ЗАКЛАДИ В РОСІЇ.

Розглядається питання появи протестантизму на території України, питання виникнення культових споруд даної конфесії, а також духовних навчальних закладів.

Ключові слова: протестантська школа, протестантська семінарія, протестантська академія.

Засновником протестантського вчення в світі став вчений монах Мартин Лютер. Одним із головних елементів віровчення Лютера є твердження про можливість спасіння людини завдяки одній лиш вірі. Оскільки Лютер відкинув все попереднє надбання Церкви як основний критерій істинності віри і поклав у основу суб'єктивну впевненість у правоті своїх поглядів, протестантизм як течія вже при житті свого засновника став ділитися на численні напрями. [1].

Російськими землями протестантизм розповсюджувався нерівномірно. Великі міста західних губерній, а також Литви, Білорусі, Волині, Галичини були у XVI ст. залучені до подій Реформації. У польсько-литовській державі при королі Сигізмунді II Августі (1548 – 1572) всім християнським віросповіданням була дана повна свобода. З тих пір на цих землях укорінилась реформатська церква. Лютеранська церква займала міцні позиції на територіях, що примикали до Балканського моря. В Росії лютерани, так само як і представники інших традиційних протестантських конфесій, з'явились у XVI ст. Євангельський рух у Росії починався російською інтелігенцією, окрім того в більшій мірі аристократією. Тобто біля витоків протестантизму в Росії знаходились люди освічені, особистості, що відбулися.

В центрі Росії протестантські общини складались з іноземців, яких призивали на службу російські царі. При великому князі Василю III з'явились «перші німці», або «лютерани». Це були закордонні лікарі, художники, перекладачі, ремісники, торговці із протестантів [2].

Протестанти користувались великою довірою серед деяких представників російської влади того часу, оскільки в умовах постійної військової конфронтації із католицькою Польщею розглядались як можливі союзники православної Росії у боротьбі проти спроб католицької експансії в Європі. Після відміни в Росії кріпосного права починається навернення в

протестантизм росіян, українців, представників інших народів Російської Імперії.

У Петербурзі і його околицях, відвойованих у шведів, у петровські часи діяли лютеранські церкви для місцевого населення, яке жило тут ще до Північної війни. У 1704 р. лютеранська кірха Святої Анни стояла на території Петропавлівської фортеці, неподалік від дерев'яної православної церкви Святих апостолів Петра і Павла. Пізніше її було перенесено ближче до Митного двору.

Наступна дерев'яна кірха на честь Святого Петра розташовувалась у особняку віце-адмірала К.І. Крюйса, голландця за національністю, який командував балтійським флотом, учасника багатьох військово-морських походів Петра І. Прихожанами церкви були голландці і німці, які служили на флоті [4].

З точки зору захисту православ'я протестантизм здавався російським чиновникам менш небезпечним, ніж католицизм.

Після видання маніфесту Петра І у 1702 р., у якому іноземців закликали до служби в Росії з дозволом сповідувати свою релігію, церковне життя в країні стало ще складнішим.

Справи іноземних віросповідань контролювались спочатку Колегією іноземних справ, а згодом Синодом. Синод регулював церковне життя протестантів через пасторів. Головне, що від них вимагалось, це дотримання ненавнення до протестантської віри православних росіян. Синод також давав дозвіл на будівництво іноземних церков, проведення іноземної служби. Слід зазначити, що дозволи на будівництво нових храмів надавались безперешкодно.

У 30-і рр. XIX ст. у Петербурзі з'явилились англомовні протестантські общини, засновані вихідцями з Великої Британії і Північної Америки. У місті була побудована британсько - американська церква.

Особливим авторитетом користувалися у Петербурзі лютеранська община Святого Петра, яка склалась ще при Петрі І. До неї входило багато іменитих петербуржців і російські державні діячі. Храми, які зводились для даної общини, були прикрасою Невського проспекту.

У центрі міста також діяла спільна шведсько-фінська община. У 1745 р. спільнота розділилась. Земельна ділянка, що належала общині, була поділена на дві частини: сторона

на Малій Різдва́ній вул. (Мала Конюшенна вул.) дісталась шведській общині. Спільний дерев'яний храм, освячений у 1734 р. на честь Святої Анни (покровительки Анни Іоанівни, яка подарувала ділянку на Великій Конюшенній вул.), відійшов до фінів. До кінця XVIII ст. стара будівля храму занепадала і була замінена кам'яною культовою спорудою. У 1805 р. нову фінську церкву освячено на честь Святої Марії. Церкву спроектував архітектор Г.Х.Паульсен, учень Ю.М.Фельтена, що будував подібні культові споруди. Церкву назвали на честь імператриці Марії Федорівни. По сторонам портика, у нішах церкви, були встановлені скульптури апостолів Петра і Павла. Фінська церква знаходиться за червоною лінією вулиці, відокремлена від неї чавунною огорожею, пілони воріт було складено з ракушечника, їх цоколь - з граніту. У 1871 р. інтер'єр церкви реконструював архітектор К.К.Андерсон. Бічні вікна головного фасаду були перероблені на двері, в середині будівлі влаштовані хори.

Найбільша кількість прихожан у церкві була на початку 1890-х р.: більше 17000 чол., оскільки у 1809 р. Фінляндія увійшла до складу Росії.

В 1842-44 рр. на сусідній земельній ділянці була збудована церковна садиба. Починаючи з 1860-х рр. у будівлі функціонував сирітський притулок для дівчат. Відкрита у 1905 р. в Петербурзі фінська середня школа з економічної точки зору знаходилась на утриманні приходу. У 1931 р. у приході працювало ще п'ять шкіл, які відвідувало 800 чол.

У 1937 р. ситуація стрімко погіршувалась, настоятель приходу був висланий до Фінляндії, у 1938 р. церква припинила свою діяльність. Твори мистецтва отримав музей «Ермітаж». Церкву перетворили у триповерховий гуртожиток.

У 1995 р. під керівництвом громади «Фінська церковна допомога», і під контролем музейного відомства Санкт-Петербурга будівлю церкви почали відтворювати: дерев'яні конструкції фундаментів були замінені на бетонні, розібрано міжповерхові перекриття. Нову віттарну картину написав Альберт Степанов.

У вересні 2002 р за рішенням церковного правління церква Святої Марії стала єпископальною церквою, що відповідає кафедральному собору.

Церква для шведів, збудована на вул. Малій Конюшенній за проектом Ю.М.Фельтена, була освячена у 1762 р. на честь

Святої Катерини – покровительки російської імператриці Катерини Великої. Для підходу до споруди був прокладений Шведський провулок, який об'єднав Велику і Малу Конюшенну. У 1863-1865 рр. зведено нову будівлю у псевдороманському стилі: трикутне вінчання тридільного фасаду, великий портал, вікно у формі троянди над порталом вказують на вплив романського зодчества. При церкві також діяла школа, два притулки і богодільня.

Церква була закрита у 1936 р., будівля переходила від одного господаря до іншого. У 1939 р. у перетвореній будівлі кірхи знаходився Будинок фізичної культури. У 2003 церква повністю повернута віруючим.

У XVIII ст. в Петербурзі також діяла Голландська реформатська церква. У 1724 р. голландці купили будинок на розі Невського просп. та наб. р. Мойки. До цього тут знаходився одноповерховий будинок, побудований для архітектора Ж.Б.Леблona, запрошеного Петром I у Санкт-Петербург. Будинок, побудований у 1718 р., був багато прикрашений пілястрами, сучасники вважали його одним із найшатніших будинків в столиці.

При будівництві будівлі голландської церкви був використаний фундамент і частково стіни будинку Ж.Б.Леблona. Однак дана будівля не в повній мірі задовольняла потреби общини.

Закладка нової споруди відбулась у 1830 р. за проектом П.Жако. Нова будівля була значно більшою за попередню і зайняла ділянку двох існуючих будівель: старої голландської церкви на березі наб. р. Мойки і будівлі, що примикала до неї, на розі Невського просп. і вул. Великої Конюшенної. Таким чином, нова будівля поєднувала в собі церкву і будинок з квартирами і приміщеннями для причту. Будівництво «будинку і церкви» здійснювалось у

1834-1839 рр. У будівлі Голландської церкви власне церква і житлові флігелі створюють один великий корпус, розташований по червоним лініям ділянки. Кругла в плані церква, розташовувалась на другому поверсі і вміщувала 370 чол. Церковний зал виділений на головному фасаді чотириколонним коринфським портиком великого ордера, що об'єднує 3 поверхи. Над пласким дахом будівлі знаходиться купол, на якому колись стояв хрест. Бічні фасади церкви із напівциркульним завершеннями вікон першого поверху створюють безперервну аркаду.

Освячення храму у 1834 р. вшанували своєю присутністю майбутні голландські королі Вільгельм II і Вільгельм III.

У будівлі працював голландський клуб і голландські магазини. Тут влаштовувались також виставки і аукціони. Покровителем церкви виступав посол Нідерландів. Церква вважалась посольською.

У період НЕПу, до закриття церкви, у ній знаходилась російська католицька община Ісуса Христа. Церква була закрита у 1920 ті рр. У 1935-1936 рр., після ремонту приміщення культової споруди, зайняла бібліотека ім. О.Блока.

Загалом церковне життя віруючих протестантів пройшло через чимало випробувань, як у всій Росії, так і у Петербурзі, де до 1912 р. було 13 приходів. У 1914 р. перед початком першої світової війни було заборонене публічне вживання німецької мови, публічні збори. Починаючи з 1929 р., церковне життя всіх конфесій у країні зазнало значних обмежень. З 1938 р. пасторів у Російській імперії не залишилось і діяльність всіх протестантських общин, якщо вони збереглись в умовах гонінь на віру, кваліфікувалась владою, як прояв опозиції існуючому тоді державному устрою. Після закінчення Другої світової війни офіційна реєстрація протестантських общин відновилась. Значно активізувався цей процес вже у 1990 – х роках.

Зважаючи на те, що з 1938 р. пасторів на території Росії майже не залишилось, сьогодні надзвичайно актуальним є питання формування духовних навчальних закладів з метою підготовки священнослужителів для потреб церкви. Так сьогодні в Санкт-Петербурзі діє Санкт-Петербурзька Євангельська Богословська Академія. Вона є міжконфесійним вищим навчальним закладом, що здійснює підготовку висококваліфікованих спеціалістів в області теології, місіології і практичного служіння для євангельських церков у Росії та країнах колишнього СРСР. Випускники отримують вчені ступені бакалавра і магістра богослів'я. У подальшому, більшість з них працюють в церквах, російських і закордонних християнських організаціях, місіях.

Такі духовні навчальні заклади, що приймають на навчання вихованців з Росії та країн СНД та готують спеціалістів не лише для Росії, повинні мати

відповідну матеріально-технічну базу, здійснювати навчання у багатофункціональних духовних навчальних комплексах, оснащених сакральними, навчальними, житловими, дозвілєвими приміщеннями тощо. Таким чином питання проектування та будівництва (або реконструкції існуючого фонду) духовних навчальних закладів, здатних забезпечити повноцінне навчання, проживання та дозвілля вихованців є досить актуальним на сьогодні.

Список використаних джерел.

1. Васильев Л.С. История религий. - М.: КДУ, 2008. - 791 с.
2. Глушкова В.Г. Москва от центра до окраин. Административные округа Москвы. - М.: Вече, 2008. – 480 с.
3. Павлов А.П. Храмы Санкт-Петербурга. - СПб.: Лениздат, 2004.
4. Храмы Санкт-Петербурга / М.С. Зими́на, О.О. Лихачева. – СПб.: КОРОНА принт, 2006. - 368 с.

Аннотация

В статье рассматривается вопрос возникновения протестантизма на территории России, вопрос строительства культовых сооружений данной конфессии, а также духовных учебных заведений.

Ключевые слова: протестантская школа, протестантская семинария, протестантская академия.

Annotation

The article investigates the issue of establishing the Protestantism on the territory of Russia as well as the issue of constructing religious buildings and educational establishments for this confession

Key words: Protestant school, Protestant seminary, Protestant Academy.